

การถอดบทเรียนเชิงสาระวิชาการและข้อเสนอแนะการดำเนินการ
กรณีพื้นที่คุ้งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ACADEMIC LESSON LEARNED AND SUGGESTIONS
FOR ACTION IN CASE OF KHUNG BANGKACHAO,
PHRA PRADAENG DISTRICT, SAMUT PRAKAN PROVINCE

สราวุธ ณ พัทลุง¹ และ ศรีณัฐ ไทรชมภู^{2*}

Sarawut Napatalung¹ and Sreenath Caichompoo^{2*}

สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย¹

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานครประเทศไทย^{2*}

English Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, Thailand¹

Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Rajabhat University, Bangkok, Thailand^{2*}

Email: S.nath2499@gmail.com^{2*}

Received: 2019-01-02

Revised: 2019-05-16

Accepted: 2019-11-06

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมและสรุปผลงานของสำนักงานฯ ที่ดำเนินการในพื้นที่คุ้งบางกะเจ้า ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 – 2560 2) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมการรับรู้และความเข้าใจ ระหว่างชุมชน หน่วยงานและภาคเอกชน และ 3) ถอดบทเรียนในเชิงสาระวิชาการ และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะการดำเนินการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้นำชุมชน องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมหรือมีส่วนได้รับผลจากการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานของสำนักงานฯ เป็นโครงการศึกษา วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลอัตลักษณ์ ศักยภาพ ปัญหา ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และดำเนินการพัฒนาพื้นที่คุ้งบางกะเจ้า

โดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน องค์กร ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เริ่มจากการจัดทำแผนพัฒนาเป็นลำดับและดำเนินการพัฒนาให้เหมาะสมกับความต้องการและสภาพท้องถิ่น จากการถอดบทเรียนพบว่า การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของสำนักงานฯ อย่างต่อเนื่อง ที่มีกระบวนการดำเนินการ ศึกษา วิจัย และพัฒนา อันเกิดจากการที่สำนักงานฯ เข้าถึงชุมชนและผลประโยชน์เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริงปรากฏเป็นรูปธรรม จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์และการจัดเวทีประชุมผลการดำเนินงานของสำนักงานฯ พบว่าชุมชนท้องถิ่นรับรู้และว่าเป็นหน่วยงานพัฒนาที่สำคัญของพื้นที่คั้งบางกะเจ้า อันเป็นผลจากการที่ชุมชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ได้รับรู้ได้พัฒนาร่วมกับสำนักงานฯ อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ การดำเนินการพัฒนาพื้นที่ของสำนักงานฯ ที่มีการศึกษา วิจัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้การพัฒนาพื้นที่ที่มีความเหมาะสมตามความต้องการและสภาพของชุมชนท้องถิ่น ควรใช้ทรัพยากร องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา อันจะเป็นประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้จะต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อนำไปสู่ความสามารถต่อยอดการพัฒนาและการพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน คั้งบางกะเจ้า สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

ABSTRACT

This research aims to 1) compile and summarize the results of the biodiversity-based economy development office (BEDO) that operates in the Khung Bangkachao area with the budget in the year 2011-2017; 2) create a process of participation, awareness and understanding between the communities, the organizations and the private sectors; and 3) take the academic lesson learned to make recommendations for action. The qualitative research was conducted to collect the data from the samples such as the community leaders, organizations, and related organizations that have contributed to the activities or projects of the Biodiversity-Based Economy Development Office (PO) in the research area.

The research found that the works of the Biodiversity-Based Economy Development Office in Khung Bangkachao area was the research projects to obtain information on identity, potentials, problems, needs of local communities and the development through participatory process with communities, local organizations, and related organizations. Later, the development plan was produced and implemented to suit the local needs and conditions.

From the lesson learned, it was the continuous development activities of the Biodiversity-Based Economy Development Office (PO) through the processes of research and development that were productive and gave true benefits to the community, cause the participation and co-operation of all sectors in the area. The interview and public forum on the achievement of the Biodiversity-Based Economy Development Office, it showed that the office was recognized by the local communities as a major organization that helped develop the area. This was a result of what the communities had continuously learned and worked with the office of Biodiversity-Based Economy Development for years.

Recommendations: The Biodiversity-Based Economy Development Office should continuously help develop the area to suit the needs and conditions of local communities. For the most beneficial to the community, the community resources, knowledge body, and community based wisdom should be used for development in all activities. Especially, participation network of all organizations should be established to promote the community's development and self-reliance.

Keywords: Lesson Learned, Khung Bangkachao, Biodiversity-Based Economy Development Office (PO)

บทนำ

พื้นที่คู้้งบางกะเจ้าเป็นพื้นที่สีเขียวภายใต้กฎหมาย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเนื้อที่ประมาณ 21.10 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 11,000 ไร่ ประกอบด้วย 6 ตำบล ของอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางยอ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกอบัว และตำบลบางกะเจ้า เป็นพื้นที่อยู่ใกล้เขตชุมชนอุตสาหกรรม มีประชากรเข้ามาอยู่หนาแน่น และอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครที่มีปัญหาเรื่องมลพิษจากการจราจรที่ติดขัด ความเป็นสีเขียวของพื้นที่คู้้งบางกะเจ้าท่ามกลางมหานครของกรุงเทพฯ ประกอบด้วย สวนป่าชุมชนที่

รัฐบาลได้ซื้อจากชาวบ้าน สวนผลไม้เป็นแหล่งรายได้ ต้นไม้เหล่านี้เป็นตัวช่วยกรองอากาศ เป็นแหล่งผลิตอากาศบริสุทธิ์ที่ลมพัดพาเข้าไปช่วยให้เขตกรุงเทพมหานครและบริเวณใกล้เคียงได้รับอากาศบริสุทธิ์ ผลผลิตจากสวนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นผลไม้ที่ปลูก และปลูกสืบทอดมาช้านาน ประกอบกับที่ตั้งของพื้นที่อยู่ใกล้ปากอ่าวและล้อมรอบด้วยลำน้ำเจ้าพระยา ถึงพื้นที่จึงมีระบบนิเวศ 3 น้ำ ได้แก่ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม และการไหลของน้ำทำให้เกิดเป็นตะกอนดินพื้นที่จึงมีดินที่อุดมสมบูรณ์ และมีศักยภาพสูงในด้านการเกษตร

ด้วยลักษณะธรรมชาติที่แวดล้อม วิถีวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ การผสมผสานทางวัฒนธรรมไทยและมอญ อันก่อให้เกิดการบริการ (Services) ของระบบนิเวศที่มีคุณค่า (Value) ต่อมนุษย์ ในมิติการบริการเป็นแหล่งผลิต (Provisioning Services) การบริการควบคุมกลไกของระบบ (Regulating Services) การบริการวัฒนธรรม (Cultural Services) และด้านการเกื้อหนุน (Supporting Services) โดยเรียกการสนับสนุนเหล่านี้ว่า การบริการของระบบนิเวศ (Ecosystem Service) ดังนั้น กิจกรรมทางการเกษตรจึงเป็นตัวแปรสำคัญ ที่จะทำให้พื้นที่คู้บางกะเจ้า แสดงบทบาทหน้าที่ หรือ Function การบริการระบบนิเวศสีเขียว ทั้งในมิติการเป็นแหล่งผลิตอากาศที่ดี การเป็นแหล่งผลิตทางการเกษตร การบริการด้านนันทนาการ พักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยว

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) หรือ สพภ. ได้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่คู้บางกะเจ้า และได้ดำเนินการร่วมกับชุมชน องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษา พัฒนาพื้นที่คู้บางกะเจ้าอย่างต่อเนื่อง โดยในระยะแรก (ปีงบประมาณ 2554 - 2556) สพภ. ได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่คู้บางกะเจ้า ด้านการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน โดยมุ่งเน้นในการจัดทำฐานข้อมูล และสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว พร้อมกับสร้างศักยภาพให้กับชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งการถอดบทเรียนนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลผลการดำเนินการ และมีข้อมูลสนับสนุน

การดำเนินการพัฒนาในพื้นที่คู้บางกะเจ้าต่อไปได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมและสรุปผลงานของ สพภ. ที่ดำเนินการในพื้นที่ “คู้บางกะเจ้า” ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 - 2560
2. เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การรับรู้และความเข้าใจ ระหว่างชุมชน หน่วยงาน และภาคเอกชน
3. เพื่อถอดบทเรียนในเชิงสาระวิชาการ และจัดทำเป็นข้อเสนอแนะการดำเนินการ

ขอบเขตของการวิจัย

การถอดบทเรียนเชิงสาระวิชาการและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะการดำเนินการ กรณีพื้นที่คู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

พื้นที่ “คู้บางกะเจ้า” ครอบคลุม 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางยอ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกอบัว และตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

2. ด้านกิจกรรม มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

2.1 สืบค้น สอบถาม เพื่อรวบรวมผลงานของสำนักงานฯ ที่ดำเนินการ ในพื้นที่ “คู้บางกะเจ้า” ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2554-2560

2.2 ดำเนินการจัดเวทีในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจ ระหว่างชุมชน หน่วยงาน และภาคเอกชนระหว่างชุมชน

2.3 วิเคราะห์ข้อมูล ถอดบทเรียน จัดทำเป็นข้อเสนอแนะการดำเนินการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการการศึกษาเพื่อให้ได้องค์ความรู้จากการดำเนินการของ สพก. ในพื้นที่คู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการเก็บและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารจากงานวิจัย เอกสารจาก สพก. และข้อมูลจากระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) จากภาคสนาม (Field Study) จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) ด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ลงพื้นที่ศึกษาข้อเท็จจริง และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสรุปข้อมูลในเบื้องต้น เพื่อให้การถอดบทเรียนมีประสิทธิภาพ โดยการ

2.1 ศึกษาผลการดำเนินงานของ สพก. จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่คู้บางกะเจ้า

2.2 จัดทำฐานข้อมูลผลงานของ สพก. ที่ดำเนินการในพื้นที่คู้บางกะเจ้า ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554- 2560

3. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมการรับรู้และความเข้าใจ ระหว่างชุมชน หน่วยงาน และภาคเอกชน ดังนี้

3.1 จัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะในงานด้าน 1) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 2) การฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม 3) การเกษตรเชิงอนุรักษ์ 4) การเพิ่มรายได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้รู้ถึงผลการดำเนินงานของสำนักงานฯ

3.2 สรุปผลจากการจัดเวทีประชุมในการรับรู้ผลงานและการดำเนินงานในพื้นที่คู้บางกะเจ้า ช่วงระยะเวลาที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ได้เข้าดำเนินการ

4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถอดบทเรียนในเชิงสาระวิชาการ และจัดทำข้อเสนอแนะการดำเนินการ

4.1 จัดเวทีเพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ถึงกิจกรรมและผลการดำเนินงานของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ที่ดำเนินการในพื้นที่คู้บางกะเจ้า ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554 - 2560 ให้ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

4.2 สรุปภาพรวมของการถอดบทเรียนให้แก่ผู้ร่วมสนทนาเป็นการยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

5. วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่ดี ถอดบทเรียนจากกิจกรรมการดำเนินการ องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาในพื้นที่คุ้มบางกะเจ้า

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลงานสำคัญของ สพภ.ที่ดำเนินการในพื้นที่ “คุ้มบางกะเจ้า” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 - 2560 คุ้มบางกะเจ้า พื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ใกล้กรุงเทพมหานคร มีการบริการของระบบนิเวศทั้งในด้านอากาศที่ดี ด้านภูมิทัศน์บริการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งการเกษตรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตและวัฒนธรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงบทบาท/หน้าที่ความเป็นพื้นที่สีเขียว เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตชุมชน วิถีเกษตร วิถีธรรมชาติ ความเป็นสีเขียวของพื้นที่คุ้มบางกะเจ้าเกิดกิจกรรมทางการเกษตร เกษตรกรมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมแบบผสมผสานระหว่างธรรมชาติ และวัฒนธรรมทางการเกษตร นอกจากบริการทางด้านเป็นแหล่งการเกษตรคุณภาพแล้ว คุ้มบางกะเจ้ายังให้บริการในอีกหลายมิติ อาทิ การเป็นแหล่งผลิตอากาศที่ดี การเป็นแหล่งบำบัดน้ำตามระบบธรรมชาติ การเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการเป็นที่พักผ่อนที่งดงาม เป็นต้น เหล่านี้เป็นคุณค่าบริการระบบนิเวศจากคุ้มบางกะเจ้า อันมีปัจจัยมาจากกิจกรรมทางการเกษตร ซึ่งเป็นบริบทพื้นที่สีเขียวของคุ้มบางกะเจ้า

จากความสำคัญของพื้นที่คุ้มบางกะเจ้าข้างต้น ในระยะแรก (ปีงบประมาณ 2554 - 2556) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่คุ้มบางกะเจ้าในด้านการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน โดยมุ่งเน้นในการจัดทำฐานข้อมูล และสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว พร้อมกับสร้างศักยภาพให้กับชุมชนและท้องถิ่น จากนั้นในระยะต่อไป (ปีงบประมาณ 2557 - 2560) สำนักงานฯ ได้เพิ่มเติมแผนปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนให้กับพื้นที่คุ้มบางกะเจ้าในทุกมิติ โดยมีแผนปฏิบัติการใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในถิ่นกำเนิด 2) การฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม 3) การเกษตรเชิงอนุรักษ์ และ 4) การเพิ่มรายได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผลงานในระยะที่ผ่านมาสรุปได้ ดังนี้

1. โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การสร้างกระบวนการชุมชน ระบบบริหารจัดการทางการท่องเที่ยว การเพิ่มศักยภาพด้านท่องเที่ยว ทั้งในด้านการบริการ การสร้างช่องทางการสื่อสารความหมายผ่านคู่มือการท่องเที่ยวทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จัดทำแอปพลิเคชัน “คุ้มบางกะเจ้า” จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นช่องทางสื่อสารให้นักท่องเที่ยว ผู้สนใจได้รู้จักและรู้ถึงความสำคัญของสถานที่ต่าง ๆ

2. โครงการอนุรักษ์แหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ และการเกษตรพื้นถิ่น “คุ้มบางกะเจ้า” มีแผนดำเนินการใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) แผนงานด้านการอนุรักษ์พันธุ์พืช ก่อเกิด

การใช้ประโยชน์ในรูปแบบ Non-use จากแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ จากกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) ผ่านป้ายสื่อความหมาย 2) แผนงานด้านการฟื้นฟูการเกษตรเชิงอนุรักษ์ การแก้ไขปัญหาน้ำเพื่อการเกษตร สำนักงานฯ ได้มีการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ กรมโยธาธิการและผังเมือง และการประสานนครหลวง เพื่อร่วมกันบูรณาการแผนงานและกิจกรรมเพื่อแก้ไขและบรรเทาปัญหาให้เกษตรกรในพื้นที่คู้บางกะเจ้า การดำเนินกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ CSR/PES ในพื้นที่คู้บางกะเจ้าสามารถนำเสนอรูปแบบกิจกรรมและวิธีการแนวคิดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่คู้บางกะเจ้าทั้งในพื้นที่กิจกรรมทางการเกษตร และพื้นที่อนุรักษ์ในแปลงราชพัสดุ โดยการนำเสนอบูรณาการแผนงานในภาคปกครอง ได้แก่ อำเภอพระประแดง และหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์การจัดการพื้นที่สีเขียวนครเขื่อนขันธ์ โดยเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชน อาทิ IEKA ปตท. เบทาโกร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการกับหน่วยงานในระดับกรม ได้แก่ กรมทรัพยากรน้ำ ในการฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

3. การส่งเสริมการฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม พื้นที่คุณภาพน้ำทั้งชุมชน (บริเวณตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง) และพื้นที่ชุมชน 6 ตำบลนำร่องติดตั้งถังดักและถังกรอกไขมัน เฝาระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการชุมชน

และท้องถิ่น ดำเนินการบำบัดน้ำทิ้งโดยเทคโนโลยีธรรมชาติ ตามแนวพระราชดำริ (ต้นแบบแหลมผักเบี้ย) ในแหล่งกำเนิดมลพิษชุมชน ตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำ

4. ด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟู ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์กับเยาวชนและสถาบันการศึกษาในพื้นที่ จำนวน 11 โรงเรียน ปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติและ การสื่อความหมายในแปลงราชพัสดุ ตำบลบางกอบัว และบางน้ำผึ้ง รวมจำนวน 12 แปลง รวมเนื้อที่ 31-3-41 ไร่-งาน-ตรว. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการร่วมดำเนินกิจกรรม CSR และ/หรือ PES

กระบวนการมีส่วนร่วม การรับรู้และความเข้าใจระหว่างชุมชน หน่วยงาน และภาคเอกชน

การถอดบทเรียนการดำเนินงานของ สภก. ในพื้นที่คู้บางกะเจ้า มีกระบวนการดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนโดยสร้างความเข้าใจกับชุมชนท้องถิ่น ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน การศึกษาบริบทของชุมชน ทรัพยากร ความโดดเด่นที่มีอยู่ในท้องถิ่น ความต้องการและปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และดำเนินการพัฒนาเป็นลำดับโดยใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยเฉพาะการอนุรักษ์ความเป็นสีเขียวของพื้นที่ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยให้การท่องเที่ยวและการเกษตรเป็นเครื่องมือการพัฒนา ซึ่งการดำเนินงานใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน องค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมและโครงการขับเคลื่อนไปด้วยดี

การดำเนินการจัดเวทีประชุมเพื่อการรับรู้ความเข้าใจ และเผยแพร่ผลการดำเนินของสำนักงานฯ ชุมชน องค์การท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับสำนักงานโดยให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรม และทุกโครงการเนื่องจากเป็นประโยชน์ที่ชุมชนได้รับและเห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

การถอดบทเรียนที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) ได้ดำเนินการในพื้นที่คู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554 - 2560 มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปราย ได้ดังนี้

1. ประเด็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาพื้นที่คู้บางกะเจ้า ผลจากการถอดบทเรียนที่สำนักงานฯ ได้ดำเนินการในพื้นที่โดยสำรวจพื้นที่ ศึกษาจากความต้องการของชุมชน ปัญหาที่ชุมชนประสบ และนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์โดยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีความต้องการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน ผลการศึกษาการดำเนินการของสำนักงานฯ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554 -2560 สำนักงานฯ ได้ดำเนินการเพื่อการพัฒนาพื้นที่คู้บางกะเจ้าอย่างต่อเนื่องตลอดมา ส่งผลให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวรรณ บัวพันธ์ (Buapan, 2011) ที่ได้วิจัยโครงการการพัฒนากระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน พบว่าปัจจัยเงื่อนไขสำคัญในการทำโครงการวิจัยให้ประสบผลสำเร็จมีหลายปัจจัยเช่นเดียวกัน เช่น ใจหายวิจัยและปัญหาการวิจัยต้องเป็นเรื่องของคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่

ต้องการแก้ปัญหานี้ เกิดจากการมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนที่หลากหลาย สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการ ซานิตย์ บุญชู (Sanit Boonchu, 1982) ที่ว่าการเรียนรู้ชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมกับชุมชนนั้น ครรชิต พุทธโกษา (Phutthakosa, 2011) ที่ว่าการทำความรู้จักชุมชนก่อนที่จะลงมือทำงานถือเป็นหัวใจสำคัญและมีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน

2. ประเด็นการมีส่วนร่วม การรับรู้และความเข้าใจ ระหว่างชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากการดำเนินการพัฒนาพื้นที่คู้บางกะเจ้าของสำนักงานฯ ได้มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนและได้รับความร่วมมือจากชุมชน องค์การชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน สอดคล้องกับแนวคิดของอากีริส (Argyris) อ้างถึงใน วริศรา พุ่มดอกไม้ (Warisara Phumdokmai, 2009) การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมมือในการพัฒนาองค์กรที่ปฏิบัติอยู่ด้วยความเต็มใจ เกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบต่อปฏิบัติงานขององค์กร

3. ประเด็นการถอดบทเรียนสำนักงานฯ ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่คู้บางกะเจ้าเป็นลำดับตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554 -2560 โดยเริ่มจากการศึกษาจากเอกสาร งานวิชาการที่เกี่ยวข้องลงสำรวจพื้นที่ พบผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น นักวิชาการ นักวิจัย ที่ปรึกษาในกิจกรรมหรือโครงการ ร่วมพัฒนาชุมชน โดยใช้ทรัพยากรของชุมชน องค์ความรู้และ ภูมิปัญญาของชุมชน

เป็นฐานในการพัฒนาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเรียนรู้จากบทเรียนกิจกรรมและโครงการดำเนินการในพื้นที่ทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ เพื่อนำประสบการณ์ไปพัฒนาต่อยอดกิจกรรม โครงการและงานวิจัยที่เป็นประโยชน์กับชุมชนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการพัฒนาพื้นที่คั้งบางกะเจ้าเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของรัตนา ดวงแก้ว (Daungkaew, 2008) และวิจารณ์พานิช (Panich, 2005) ที่ว่าการถอดบทเรียนเป็นการเรียนรู้ถึงความสำเร็จ ความล้มเหลวจากการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการที่ผ่านมา เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม และสอดคล้องกับ สุวรรณบัวพันธ์ (Buapan, 2011) ได้วิจัยโครงการพัฒนาระบบการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีคุณภาพ สำหรับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคอีสาน ที่ว่าการดำเนินกิจกรรมต้องเป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่ เป็นความต้องการของชุมชน ทีมงานมีองค์ประกอบมาจากกลุ่มคนหลายกลุ่ม มีการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในพื้นที่ โดยการศึกษาเรียนรู้จากเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง และการเข้าศึกษาชุมชน สัมผัสกับชุมชนโดยตรง รับรู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และดำเนินการพัฒนาให้เหมาะสมตามความต้องการและสภาพของชุมชนท้องถิ่น จะเป็นประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง

2. โครงการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทรัพยากรของชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน

เป็นฐานในการพัฒนาก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญกับทรัพยากรท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์เพิ่มขึ้น

3. การดำเนินการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยการต่อยอดกิจกรรม โครงการ หรืองานวิจัยทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชนมีการพัฒนาเป็นรูปธรรมเกิดผลกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง และชุมชนเห็นความสำคัญส่งผลกับการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานภายนอก

4. การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการควรมีเครือข่ายความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีศักยภาพ และสามารถร่วมในกิจกรรมหรือโครงการเพื่อการพัฒนาพื้นที่คั้งบางกะเจ้าอย่างยั่งยืน นำไปสู่ชุมชนสามารถต่อยอดการพัฒนาและสามารถพึ่งพาตนเองได้

5. พื้นที่คั้งบางกะเจ้ามีความโดดเด่นด้านความเป็นพื้นที่สีเขียวและเป็นสวนผลไม้ การพัฒนาควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน

6. ควรมีการศึกษา สำรวจพืชผลทางการเกษตรเพื่อต่อยอดขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพิ่มขึ้น

7. การพัฒนาพื้นที่คั้งบางกะเจ้าของสำนักงานฯ อย่างต่อเนื่องตลอดระยะตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554 จนถึงปัจจุบันนั้น ฐานข้อมูลต่าง ๆ องค์ความรู้ การเข้าถึงชุมชน รวมถึงการเป็นแกนนำเครือข่ายองค์กรร่วมพัฒนาพื้นที่ ซึ่งการดำเนินงานมาในทิศทางที่ถูกต้องมีความเหมาะสมกับพื้นที่ตามความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นสำนักงานฯ ควรอยู่ร่วมพัฒนาพื้นที่

คั้งบางกะเจ้าต่อไปเพื่อความยั่งยืนของพื้นที่อย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

โครงการถอดบทเรียนผลการดำเนินงานของ สภพ. ในพื้นที่คั้งบางกะเจ้าอำเภอบางละมุง จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และชี้แนะจากผู้เกี่ยวข้อง และขอขอบคุณที่ให้

การสนับสนุน ดังนี้ ขอขอบพระคุณ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ เกิดประโยชน์กับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ทำให้การดำเนินงานสำเร็จด้วยความรวดเร็ว รวดเร็ว ทีมงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

REFERENCE

- Boonchu, S. (1982). *Kanphatthanachumchon: Chumchonsueksa Laewangphaen khrongkan*. Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Buapan, S. (2011). *Research Counselors' Facilitative Process Development of Quality Community-based Research Project in North-eastern Thailand*. Journal of Liberal Arts Ubonratchathani Universtiy Vol 7, No 1 January-May 2011. (in Thai)
- Daungkaew, R. (2008). *Khumue Kanthotbotrian Khrongkanphatthanachumchon*. (Online). Retrieved May 14, 2008 from <http://banprak-nfe.com/webbord/index.php?topic=643.0> (in Thai)
- Panich, V. (2005). *Kanchatkankhwamru Chabapnakpatibat*. Bangkok: The Knowledge Management Institute Foundation. (in Thai)
- Phumdokmai, W. (2009). *Kanmisuanruamkhonchumchon Naikanborihan Laechat kanriankanson Phueasoemsangchitsatharana* (Research Report). Naresuan University. (in Thai)
- Phutthakosa, K. (2011). *Khumue Kanphatthanachumchon Haengkanrianru*. Bangkok: National Research Council of Thailand. (in Thai)